Бярозка

№ 11/2014(1037)

Малюнкі Аксаны ЮЧКАВІЧ

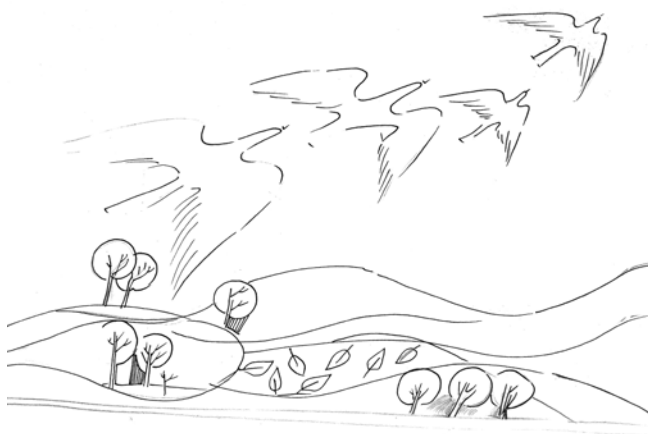

bjarozka@mail.ru
vk.com/club 34570145

А вецер смяецца...

Восеньская раніца

З ночы па зямлі поўз сівы халодны туман, які не знік нават тады, калі бляклае сонца паднялося дастаткова высока.

Жаўтлявая, пажухлая трава выглядае калючым дыванам, які ў некаторых месцах прысыпаны каляровым лісцем, нібы хто растрос яго, дзе ўздумалася.

Чорныя дрэвы крыху баязліва хутаюцца ў вопраткі з чырвонай і жоўтай лістоты. Вецер налятае нечакана і, шумна смеючыся, зрывае з дрэў па лісточку. А тыя баяцца, што да зімовых халадоў на іх нічога не застанецца, і таму трымаюць сваё ўбранне галінкамі, нахіляюцца, як могуць, услед за ветрам, каб вярнуць назад тое, што ён адабраў...

А вецер смяецца...

Неба з сумам і неяк абыякава пазірае на зямлю. Напэўна, яно стамілася за лета і цяпер хаваецца ад усіх за мяккімі шэрымі хмарамі, бароніцца невядома ад каго вострымі стрэламі дажджу...

Невялікія чорныя сілуэты птушак, што зрэдку пралятаюць на фоне аблокаў, выглядаюць панура і варожа...

Восень любіць тых, хто не пужаецца яе маркотнасці, хто можа зразумець яе, адчуць сапраўдны настрой. Яна не змяняецца для гэтых людзей, бо яны называюць восень самай цудоўнай парой...

Ірына РАДЗІХОЎСКАЯ,
11 клас, Дворнасельская СШ, Міёрскі раён

Гісторыя майго стала

У мяне ў пакоі стаіць стары пісьмовы стол. Многія, зірнуўшы на яго, скажуць, што такіх сталоў шмат, і гэты нічым не адрозніваецца ад астатніх. Але яны памыляюцца. Кожная старая рэч асаблівая. У яе ёсць свая гісторыя, але, на жаль, часта гісторыю ведае толькі гаспадар. З-за гэтага іншым людзям рэч

можа здавацца звычайнай. Таму я распавяду пра свой Стол.

Калі я быў маленькім, любіў псаваць усё вакол. Пра гэта нагадвае няроўная расколіна на рагу Стала. Бакі трох шуфлядаў памятаюць, як я ладзіў пад Сталом то гняздо велізарнай птушкі, то базу сакрэтных агентаў. Паміж шуфлядамі і стальніцай ёсць закуток, у якім «жылі» то драпежныя, у рост чалавека, мурашы, то дыназаўры, а часам і піраты.

Стальніца пакрыта лакам, падзёртым за доўгія гады месцамі. Калі ўявіць, што лак — гэта мора, то перш за ўсё ўбачыш шырокі каламутны востраў. Ён з’явіўся ў выніку ўзаемадзеяння разлітага клею і папяровых аркушаў, якімі спрабавалі яго выцерці. А горны пік утварыўся пасля рамонту кола ад цацачнай машынкі. Клей сцёк і застыў у выглядзе мудрагелістай фігуры са слядамі ад пратэктара шыны. Калі доўга плыць на захад, то спачатку пройдзеш архіпелаг у выглядзе злоснага кіта, а потым упрэшся ў два маленькія астраўкі, крыху падобныя на паветраныя шарыкі...

А вы кажаце — звычайны стол.

Мікіта ЦЕЎ,
9 клас, СШ № 165, Мінск

* * *

Золата з дрэў ападае,
Ціха ляціць да зямлі.
Восень уборы здымае,
Ёй ужо час адысці.
Восень не будзе змагацца
Са сваёю сястрой.
Ёй бы кудысьці падацца,
Ёй бы пабыць адной.
Хай на зямлю ападае
Жоўтае лісце, хай...

Птушкі лясы пакідаюць,
З сумам яны адлятаюць
Ў цёплы далёкі край...

Ірына КУЛІНІЧ,
СШ № 3, Пружаны

Спыніся, азірніся...

Калі ты і ў адчаі, і ў журбе,
І словы перасталі штосьці значыць —
Спыніся, азірніся на сябе,
Прабач усіх, і ўсе цябе прабачаць!

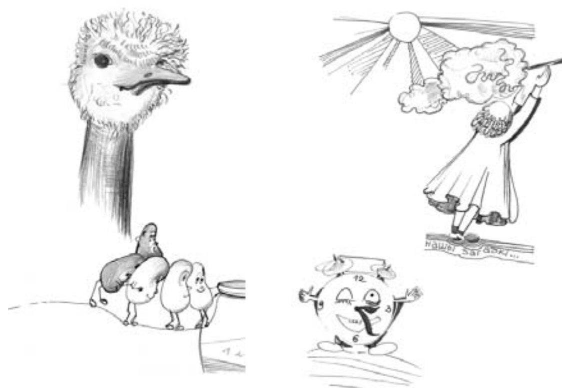
Жыццё цудоўна, як не разумець,
Што жыць з сябрамі і працей і лепей!
І мужнасць сапраўды патрэбна мець,
Каб і ў бядзе застацца чалавекам.

Мінулае губляюць назаўжды...
Мінулага ты сёння ўжо не вернеш.
Навошта крыўды ў сэрцы берагчы?
Прабач усім і ў шчасце зноў паверыш!

Навошта скардзіцца на тое,
што прайшло?
Прабач усім, жыццё не перайначыць...
Каб шчасце зноў цябе ў жыцці
знайшло,
Прабач усіх...
І ўсе цябе прабачаць!

Алена ШМІДАВА,
10 клас, гімназія № 12, Мінск

Загадкі

Цацка ёсць у нашай хаце,
Тата ўмее з ёй гуляці.
Кнопкі ткне, мяхі цягае,
І для нас частушкі грае.
(Гармонік)

Белая вата ў неба ўзнята.
(Воблака)

У небе ззяе, усіх саграваe.
(Сонейка)

Утульна ноччу з ёй заўжды,
яна бароніць нашы сны.
(Падушка)

Што за скрыня на стале?
І гаворыць, і пяе...
Аб усім раскажа,
Фільмы нам пакажа.
(Тэлевізар)

Па лузе гуляе,
траўку скубе,
а як дадому прыйдзе,
малачко нам дае.
(Карова)

Ён ніколі не праспіць,
нібы пеўнік ён звініць.
(Будзільнік)

Елізавета САЕВІЧ,
6 клас, гімназія № 29, Мінск

● **Жыццёвае**

Тры мае прыёмныя каты...

Тосік

Летась мы з матуляй былі ў вёсцы Шакуны. Калі вярталіся з лесу, дзе збіралі грыбы, на вясковай вуліцы да нас падбегла шчаня. Відавочна, што яно было кінута людзьмі, але не страціла даверу і так лашчылася да нас, што мы вырашылі ўзяць яго да сябе.

Назвалі яго Тосікам. Ён увесь час жыў на дачы, дзе яго кармілі і мы, і мясцовыя жыхары. Аднойчы Тосік трапіў пад колы машыны. Яму было вельмі балюча: ён схаваўся ў трубу для сцёкаў і адмаўляўся выходзіць. Даводзілася карміць яго там, а калі яму стала лепш, то на тачцы мы перавезлі яго дадому. Да восені ўсе яго траўмы загаіліся, і ён зноў стаў вясёлым. Аднак з надыходам халадоў дачу трэба было пакідаць, а узяць у горад Тосіка, які значна падрос за гэты час, мы не маглі. І вельмі прыемна, што знайшоўся добры чалавек з вёскі Кацёлкі, які ўзяў Тосіка да сябе. Ён вырас у вялікага і прыгожага сабаку.

Бусляня

Гэтым летам мы зноў пабывалі на дачы ў вёсцы Шакуны. І там даведаліся пра цікавую гісторыю, галоўным героем якой стала малое бусляня. Мы ўбачылі яго ў двары бабуль Ніны і Тані.

Як аказалася, птушаня паходзіла з бліжэйшага буслінага гнязда, магчыма, дарослыя птушкі выкінулі слабога гадаванца. Бусляня, упаўшы з вышыні, не пабілася, сядзела пад слупом, на якім месцілася буслянка. І бабу-

лі вырашылі забраць небараку да сябе. Калі ён акрыяў і стаў на ногі, то ў якасці гнязда абраў сабе вялікую жалезную балею, куды бабулі паслалі яму саломы.

Мінуў час, для бусляняці настаў момант, калі трэба спрабаваць свае крылы. Людзі дапамагалі яму, хто як ведаў: бабулі падкідалі ўверх на пашы, іншыя імкнуліся напалохаць, каб ён узляцеў. Правільна гэта было ці не, але бусляня аднойчы ўзнялося ў неба. Мясцовым жыхарам яно таксама спадабалася, і яны сталі аказваць гаспадыням дапамогу. Хто з рэчкі рыбы прынясе, хто ў Пружанах колькі купіць. Птушка таксама ўпадабала такі лад жыцця: зранку адлятае ў лес, а ў вечары зноў вяртаецца ў «родную» балею. Буслы з ім не сябравалі, але калі надышоў час адлятаць, яны прыляцелі па яго і пазвалі. Наш бусел рушыў разам з імі. Шчаслівага табе шляху. Вяртайся хутчэй на радзіму!

Тры мае прыёмныя каты

У мяне ёсць тры гадаванцы: два каты і кошачка. Усіх мы прытулілі.

Першым прыйшоў Барсік, было гэта чатыры гады таму. Ён сапраўды падобны да барса, таму і атрымаў такое імя. Кот вельмі ласкавы і цярплівы. Паўгода ён з намі «не размаўляў», а толькі лашчыўся, мы нават думалі, што ён нямы. А цяпер спявае песні. Сёлета з Барсікам здарылася бяда: ён недзе моцна параніў лапку. Мы звярталіся да ветэранаў, адзін нават прапанаваў адрэзаць лапку! Але Мікалай Адамавіч параіў уколы і мазь. Барсік ад такога лячэння хаваўся, але праз два месяцы рана загаілася. Цяпер ён крышачку кульгае, але ходзіць на ўсіх лапах.

Пушок прыйшоў да нас тры гады таму. Ён адразу пасябраваў з Барсікам. Старэйшы кот ахоўваў і нават мыў малога!

А гэтай зімой, калі мы з матуляй вярталіся з басейна вельмі халодным вечарам, пачулі, як недзе плача кацяня. Калі я ўзяла замерзлае малое на рукі, яно адразу прабралася мне пад паліто. Маці пагадзілася прынесці яго дадому. З таго часу Манюня таксама жыве з намі. Яна вельмі хуткая, ласкавая і надта прыгожая.

Як добра, што ў мяне такая клапатлівая маці! Больш бы такіх спагадлівых людзей: і жывёлам жылося б лепш, і людзям!

Анастасія ПУЦЫК,
6 клас, СШ № 3, Пружаны

Марская свінка не мае ніякага дачынення ні да свіней, ні да мора. Гэта грызун, якога ў XVI стагоддзі прывезлі ў Еўропу з Паўднёвай Амерыкі. Адсюль назва «заморская», якая потым чамусьці змянілася на «марскую». А свінкамі гэтых звяркоў назвалі з-за гукаў, якія крыху нагадваюць рохканне сапраўдных свінак.

● **Я сардэчка Беларусь**

Алея з арэхамі як успамін аб мінулым

Былая сядзіба Радзівілаў

Тэрыторыя сучаснага Салігорскага раёна — былыя ўладанні Нясвіжскай ардынацыі князёў Радзівілаў і Слуцкага княства. І ў нашым раёне засталося нешта, што можа нагадаць нам пра яго мінулых уладароў.

Уздоўж берагоў рэк Случ і Вялікая Сліва раскінуўся старажытны маёнтак. На ўсходнім беразе Вялікай Слівы, калі звярнуць з шашы, пачынаецца алея. Яна вельмі старая, магчыма, пасаджана ў часы княжання Дамініка Гераніма Радзівіла. З усходняга боку ад алеі цягнуцца густыя зарасці барабарысу і каліны. Іх зялёныя лісточкі, шчодра асвечаныя ранішнімі сонечнымі промнямі, і паспелыя ягады, чырвоныя, як вечаровы небакрай, надоўга застаюцца з намі цёплым успамінам аб леце. Па другі бок ад алеі, на беразе Вялікай Слівы, растуць кусты шыпшыны. Відаць, любіў нясвіжскі ардынат паласавацца рознымі ягадамі.

Алея цягнецца зялёным калідорам уздоўж ракі, пакуль тая не ўпадзе ў вадасховішча. Пясчаная дарога, быццам жоўтая стужка, нагадвае, што раней па ёй ездзілі брычкі, запрэжаныя коньмі, з мясцовымі панамі і паненкамі.

Другая частка сядзібы — на беразе Случы, больш насычана пабудовамі. Сцяжынка зварочвае ў пасёлак, прабягае калгасны двор і — мы ў парку. Каля яго стаіць доўгі белы будынак з чырвонай шыльдай «1901» — спіртзавод. Пабудаваны ён быў пры апошнім уладары маёнтка — пане Гершансоне. А сцяжынка бяжыць далей, да берага Случы, дзе нават увосень цвітуць астры і лілеі. Побач з імі высокія акацыі і двухсотгадовыя старыя дубы, а сцежка не спыняецца і даводзіць нас да поля. З аднаго боку — бераг Случы, парослы чаротам, з другога — сасновы ці то парк, ці то бор з зарасцямі хмызнякоў. Дзесьці там, у гэтым цёмным парку, у які рэдка прасочваюцца сонечныя промні, кажуць, і быў дом пана. А цяпер ад яго застаўся толькі разбураны шэры флігель, надзейна схаваны ў высокай траве і галінах дрэў.

Але куды ўсё ж прывядзе нас сцежка? Вось яна раздвойваецца: адна яе частка пабегла налева, агінаючы сажалку, якую выкапалі яшчэ ў сярэдзіне XIX стагоддзя, пры Вітгенштэйнах; другая — направа, агінаючы парк. І тут мы бачым млын — самы стары каменны млын у Салігорскім раёне. Пабудаваў яго той самы Гершансон у 1901 годзе. Чырвоны будынак без даху меў калісьці чатыры паверхі... Гэта вадзяны млын. Уздоўж сцежкі, што вядзе да яго, растуць нізенькія вербы, а сам млын (па легендах — гэта месца жыцця прывідаў і розных духаў) патанае ў садзе з грушаў і яблыняў, які ніхто не даглядае. Каля сцен — кусты маліны.

Мінаючы запусцелы ўнутраны двор, апынаешся ў гаспадарчай пабудове. Бачны вокны без шкла і праходы. Млын, зарослы травой і дрэвамі, складаецца з двух пакояў. У адным на падлозе шэрыя металічныя прыстасаванні — млынавыя кругі. Кажуць, муку тут рабілі вышэйшага гатунку, так званую «пытлёўку», а знакамітая яна была і ў Слуцку, і ў Старых Дарогах, і ў Любані. Калі выйсці праз другі выхад у суседнім пакоі, апынешся на беразе яшчэ адной сажалкі, сядзібнай. Адсюль відаць цёмна-зялёны парк, так званы «востраў» паміж Случчу і Вялікай Слівай, панская алея.

Прамільгвае думка: «Я яшчэ сюды вярнуся». І другая: «Вось яна якая, былая сядзіба Радзівілаў у маім Салігорскім раёне!»

Зажэвічы

У XIX стагоддзі ў Пагосцкай воласці Слуцкага павета Мінскай губерніі было шмат вёсак. На ўсходнім беразе Случы, насупраць Мецявічаў, якія тады былі малым паселішчам, таксама стаяла вёсачка. Двароў у ёй было каля 70, а звалася Зажэвічы.

Упершыню згадваецца яна ў XVI стагоддзі, як сяло Зажэва — шляхецкая ўласнасць, якая, відаць, належала тады Алелькавічам. З 1612 па 1815 Зажэва належала Радзівілам, а пасля — Вітгенштэйнам. У 1858 стала часткай маёнтка Трасцянец, а ў 1861 годзе тут адкрылі школу граматы. З 1870 года Зажэвічы — цэнтр Зажэвіцкай грамады ў Пагосцкай воласці Слуцкага павета. Дзесьці з тых часоў існуе наступнае паданне.

Вакол вёскі быў лес, а каля лесу жыў пан. Але гэта не той пан, які бывае ў казках: сквапны, дурны і жорсткі. Пан, які жыў каля лесу, быў разумным, добрым і справядлівым.

Пан часта выязджаў на паляванне. Цікава, што лес ён называў чамусьці Культурай. Сцежка ў ягоную сядзібу была густа абсаджана арэшнікам, і вясковая дзятва пад восень заўсёды бегала туды збіраць арэхі. Пан ведаў пра гэта, але не сердаваў. Магчыма таму, што арэхаў было шмат: хапала і пану, і ўсёй вёсцы. Мая прабабуля Ганна Панкевіч таксама бегала па той сцежцы па арэхі і нават бачыла пана. Самае цікавае, што ў пана з паннай былі ў той час шчанючкі, і, як заўважыла мая прабабуля, яны былі абутыя ў чырвоныя чаравікі!

Гэты пан уладарыў тут амаль паўстагоддзя, да Кастрычніцкай рэвалюцыі. У 1918 годзе, у час БНР, гавораць, тут пасяліўся другі пан, але не такі справядлівы. Затым, у часы польскай акупацыі, палякі хацелі паставіць тут свайго пана, але не паспелі.

Потым вёска ўвайшла у склад БССР, а назва так і засталася — Зажэвічы. Паходзіць яна, хутчэй за ўсё, ад слова «зажылі».

У наш час Зажэвічы — вялікае сяло. А лес людзі да гэтай пары называюць Культурай. І алея з арэхамі засталася, як успамін аб мінулым.

Максім СЯМЁНАЎ,
10 клас, СШ № 4, Салігорск

● **Люстэрка**

Прышчы, каханне, скаліёз

Даўно, у 1990-я, калі цяперашніх чытачоў «Бярозкі» і на свеце не было, адзін народны лекар рэкламаваў бальзам супраць скаліёзу.

Ішлі гады. Лекара прызналі шарлатанам, і ён быў забыты. А скаліёз, на жаль, забыты не быў.

Мы стаім каля акна, глядзім на праспект і гутарым пра скаліёз. Віктар Лупасін і дзіцячы артапед Аксана Шыгала.

— Я працую ў санаторнай школе-інтэрнаце № 9, выкладаю там лячэбную фізічную культуру для дзяцей, якія пакутуюць на скаліёз. Школа так і завецца: санаторная школа-інтэрнат для дзяцей з хваробамі косна-цяглічнай сістэмы і злучальных тканак.

Даведка. Скаліёз — бакавое скрыўленне хрыбта, надзвычай пашыранае захворванне. У цяжкіх формах можа прывесці да інваліднасці, у лёгкіх — абмяжоўвае фізічныя здольнасці, можа справакаваць іншыя хваробы і траўмы.

— Наша школа — агульнаадукацыйная. Да нас прыходзяць дзеці, накіраваныя спецыяльнай камісіяй, якая збіраецца два разы на год, аглядае дзяцей і накіроўвае, калі трэба, да нас. Дзеці тут вучацца з першага па дзявяты клас. У нас працуюць не толькі настаўнікі агульнаадукацыйных прадметаў, але ёсць выхавальніцкія кафедры і кафедра фізкультуры, дзе выкладаюць ЛФК і плаванне. Дзеці атрымліваюць комплекснае лячэнне: заняткі лячэбнай фізкультурай — чатыры разы на тыдзень, лячэбнае плаванне — два разы на тыдзень у басейне. Методыка гэтага плавання распрацавана вельмі даўно. Скіравана менавіта на тое, каб змагацца са скаліёзам. Некаторыя дзеці прыходзяць да нас не ўмеючы плаваць, баючыся вады, але менавіта ў нашай школе вучацца пераадольваць страх.

Тут створаны спецыяльныя ўмовы: так званы артапедычны рэжым. Галоўнае — распарадак дня. Па-першае, ранішняя гігіенічная зарадка а сёмай раніцы. Сняданак, прагулка, потым урокі. Вучацца, лежачы на спецыяльна

распрацаваных кушэтках. Калі каму гэта вельмі нязручна, можна займацца, стоячы за канторкай. Урок доўжыцца 40 хвілін, пасярод урока звініць званок — занятак перарываецца фізкультхвілінкай.

— Яна мусіць быць ва ўсіх школах, але ў нашай гэта ўзята на асаблівы кантроль. Пасля заняткаў агульнаадукацыйных ідуць заняткі ЛФК, плаванне і ціхая гадзіна. Калі ты не вучышся ў нашай школе, то можаш прыязджаць і займацца ЛФК некалькі разоў на тыдзень на платнай аснове. Я хацела б звярнуць увагу вось на якую праблему: часам дзеці прыходзяць да нас у 14—15 гадоў, а скаліёз у іх — упершыню выяўлены, і не проста выяўлены, а такая ўжо яго ступень назіраецца, што патрабуецца лячэнне карсетам: калі скрыўленне больш за 20 градусаў. Першым заўважае парушэнне звычайна хірург на медаглядзе. Дарагія бацькі! Паказвайце дзяцей хірургам! Таму што захворванне вельмі пашырылася. Мы сёлета два дзявятыя класы набралі! Вельмі шмат дзяцей менавіта старэйшага ўзросту з цяжкімі формамі скаліёзу.

Тут вучацца дзеці, якія займаліся спортам. Ледзь не майстар спорту па мастацкай гімнастыцы і — «карсетная» стадыя скаліёзу. Або вучоба ў харэаграфічным каледжы, мара пра кар'еру балерыны на вялікай сцэне і — няўзброеным вокам відаць скаліёз.

— Трэба звяртаць увагу на сіметрыю: плячэй, лапатак, так званых трыкутнікаў таліі. Можна заўважыць скаліёз на ранняй стадыі. Што да карсета, то яго трэба насіць, пакуль не скончыцца акасцяненне шкілета — да 20 гадоў. Яго здымаюць толькі для гігіенічных працэдур і на ЛФК, так што дзеці носяць карсет больш за 20 гадзін на суткі. Асабліва цяжка ўлетку, калі спякотна, і ў перыяд адаптацыі.

— Мне ўсё не даюць спакою дзяўчынкі. Калі б яны прыйшлі ў вашу школу раней, то, можа, маглі б застацца гімнасткай і балерынай?

— Скаліёз — гэта проціпаказанне для заняткаў спортам. Любым.

— А шахматы?

— Шахматысты павінны доўга сядзець за сталом, трымаць спіну. Калі я вучылася ва ўніверсітэце фізічнай культуры, нам казалі: спорт і здароўе — два несумяшчальныя паняцці. Фітнес, фізкультура — зусім іншае! Я абавязкова рэкамендую сваім вучням лыжы (не горныя), ровар (зноў жа,

не горны, дзе страсаецца хрыбет), плаванне (толькі не кроль і не батэрфляй, лепш брас).

— Дарэчы, я ў падлеткавым веку моцна сутуліўся.

— Сутуляцца ўсе дзеці ў падлеткавым узросце. Па-першае, яны пачынаюць расці: рукі доўгія, ногі доўгія, усё тонкае, мускулатуру яшчэ не нарасцілі. А па-другое, пачынаюцца комплексы. Як толькі падлетак адчувае сябе няўпэўнена, гэта адразу адбіваецца на паставе. Ідзе чалавек па вуліцы і адразу відаць, ці ўпэўнены ён у сабе: калі ўвесь ссутулены, нос павесіў, значыць, не ўсё яшчэ ў жыцці гэтага чалавека склалася. І прышчы, і каханне — усё можа стаць прычынаю развіцця скаліёзу, а таксама кіфозу.

Даведка. Кіфоз — моцная сутуласць. А лардоз — наадварот.

— Лардоз сустракаецца досыць рэдка. Ён сведчыць пра слабасць некаторых цягліц. Над лардозам і кіфозам мы таксама ў школе працуем. Нашы артапеды аглядаюць дзяцей некалькі разоў на год, пішуць заключэнні і рэкамендацыі, і на іх падставе мы выбіраем лячэбныя практыкаванні.

Аксана Паўлаўна распавядае пра сваё хобі — танцы фламенка. Я пытаю, ці не ўваходзяць гітарысты ў групу рызыкі па скаліёзе.

— Так, уваходзяць. Нашым дзецям не рэкамендуюцца такія асіметрычныя пасадкі. А некаторыя практыкаванні, напрыклад, скручванні хрыбта, глыбокія нахілы, нахілы ўбок — мы выключаем. Асноўная мэта нашай школы не ў тым, каб вылечыць скаліёз, а ў тым, каб навучыць дзяцей з гэтай хваробай правільна жыць: што яны могуць, чаго ім нельга, што яны мусяць выконваць штодня.

Самы просты спосаб адрозніць звера-вегетарыянца ад драпежніка — па размяшчэнні вачэй. У драпежнікаў вочы размешчаны на пярэдняй частцы галавы, каб бачыць ахвяру. У вегетарыянцаў — па абодва бакі галавы, каб своечасова заўважыць небяспеку.

Напрыканцы гутаркі Аксана Паўлаўна распавядае, якія таленавітыя ў гэтай школе вучні. Я і не ведаю, ці радавацца, ці сумаваць з гэтай нагоды... Чытач, беражыся скаліёзу! Аксана Паўлаўна абяцала напісаць артыкул, як гэту хваробу прадухіляць і змагацца. Прачытай яго, як надрукуем, і рабі ўсё, што там будзе напісана, добра?

Віктар ЛУПАСІН

● **Супер-прапанова!**

Вучням і дырэктарам школ, настаўнікам беларускай мовы і літаратуры, кіраўнікам літаратурных студый, навуковых секцый, творчых гурткоў і аб'яднанняў

▶**1. ЗАПРАШАЕМ ВУЧНЯЎ** сярэдніх і старэйшых класаў, калі яны маюць літаратурныя здольнасці, друкаваць свае вершы і апавяданні ў рубрыцы «Верасок». Адрас для адпраўкі тэкстаў: bjarozka@mail.ru.

▶**2. ПРАПАНУЕМ СТАРШАКЛАСНІКАМ**, якія мараць паспрабаваць сябе ў журналістыцы, друкавацца ў рубрыках «Школа журналістыкі», «Я сардэчка Беларусь» і блоку юных калумністаў. Да друку прымаюцца матэрыялы ў форме інтэрв'ю, рэпартажаў, артыкулаў, нарысаў, эсэ і блогерскіх постаў на актуальныя тэмы, створаныя самастойна або з дапамогай настаўнікаў. Адрас для адпраўкі тэкстаў: vdsd@tut.by.

▶**3. ПРАПАНУЕМ ДЫРЭКТАРАМ ШКОЛ** прыняць удзел у інтэрактыўным праекце «Настаўніцкая на праслушцы» (карэспандэнт «Бярозкі» па папярэдняй дамоўленасці выязджае ў школу, каб запісаць размову настаўнікаў на актуальную тэму — выхаваўчую, адукацыйную, псіхалагічную і іншыя). Тэлефон для прапаноў: 8-017-284-85-25.

▶**4. ПРАПАНУЕМ НАСТАЎНІКАМ** (кіраўнікам гурткоў і студый) стаць аўтарамі (разова або пастаянна) наступных рубрык:

«Практыкум» (у цікавай, папулярнай, дасціпнай форме вучыць пісаць вершы, апавяданні, школьныя сачыненні; аналізуе і выпраўляе тыповыя стылістычныя і іншага кшталту памылкі; прапануе хатнія заданні).

«Бел. літ.» (тлумачыць твор школьнай праграмы нестандартным чынам, у захапляльнай форме).

«Табе навука» (пазапраграмныя веды па фізіцы, матэматыцы, хіміі, біялогіі, астраноміі ды іншых дысцыплінах, выкладзеныя навуковапапулярным стылем).

З фарматамі рубрык і ўзорамі матэрыялаў можна азнаёміцца ў пілотным нумары «Бярозкі», змешчаным пад вокладкай часопіса «Маладосць» (№ 8 бягучага года).

Сутнасць новай «Бярозкі» *ў тым, што яна павінна стаць выданнем, якое дзеці не толькі чытаюць, але і ствараюць. Кожны зацікаўлены падлетак мае поўнае права абвясціць сябе аўтарам і вядучым пэўнай рубрыкі, любы гурток або школьны клас на чале з настаўнікам можа дзяжурыць па нумары, любая школа краіны можа быць запісана ў клуб сяброў «Бярозкі».*

Увага! Стаць сябрам часопіса «Бярозка» можа любая школа краіны. Для гэтага трэба, каб на выданне (на паўгоддзе) падпісалася не менш чым пяць класаў школы. Сяброўства прадугледжвае наступныя прывілеі:

Размяшчэнне назвы і нумара школы на спецыяльнай старонцы;

Размяшчэнне на сайце часопіса спасылкі на сайт школы;

Першачарговае права на сустрэчы са знакамітымі паэтамі і празаікамі на ўроках літаратуры і класных гадзінах.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

АДНОЎЛЕНАМУ ЧАСОПІСУ «БЯРОЗКА»

Увосень, зімою,
Вясною і ўлетку
Шчыруй з новай сілай
На радасць падлеткаў!

Выхоўвай любоў
Да высокага слова,
Каб імі заўжды
Шанавалася мова,
Гісторыя наша,
Культура, мастацтва...
Сябе мацавалі
Каб ведамі, працай.

Квітней, дарагая
«Бярозка» штодзённа!
Жадаю табе я
Руплівасці плённай –
На шчасце людское,
На росквіт Радзімы!
У светлай дарозе
Будзь шчырай,
любімай!

БЯРОЗКА

Алена МАСЛА

Жахліва-вясёлыя гісторыі, або Прыгоды легендарнага Цмока*

Гісторыя, у якой знаёмства працягваецца, а Цмок дапамагае будаўнікам Сашу і Сярожу

Качка з яблыкамі, мачанка, квашаная капуста з салёнамі гуркамі, печаная бульба, клёцкі з душамі, бабка са шкваркамі вокамгненна зніклі ў Цмокавых пашчах. Усе астатнія амаль не дакрануліся да ежы: як зачараваныя, яны назіралі за незвычайным госцем і трымалі ў руках кубкі з журавінавым кісялём.

— Пан Цмок, — далікатна азвалася бабуля Ружа, як толькі пабачыла, што госць адсунуўся ад спустошанага стала. — Нешта вы пра бацькаўшчыну тут згадвалі...

— А вы, пані, пра Мізарэчча казалі!

— Так, бо там прайшла мая маладосць. Я замуж у Дзярыпарты выйшла — гэта ж таксама ад Мізарэчча недалёка.

— А ў горадзе як?

— А, тут наездамі — як дзеда майго не стала, да сына на зіму перасяляюся. Але ўлетку ўсё адно еду дадому, на сваю сядзібу!

І бабуля Ружа завяла доўгую гаворку пра перавагі жыцця ўзімку ў горадзе, а ўлетку — на вёсцы.

Бабуля Ружа была старэйшай сярод прысутных,

* Працяг. Пачатак у № 9, 10 за 2014 год.

таму яе слухалі, не перабівалі. Хаця Хлопчыку карцела распытаць, дзе жыве Цмок. Старэйшага Брата, які марыў быць авіятарам, цікавіла, як ён узлятае і прызямляецца. Цётухна імкнулася вызначыць, да якой дагістарычнай эпохі належыць экзэмпляр, што наведаўся ў яе кватэру. Тата падрыхтаваў пытанне пра тое, як удаецца Цмоку хавацца ад людзей, а Мама хацела пачуць запэўніванні, што стасункі з ім — рэч бяспечная.

Толькі бабуля Ружа ўсё гаварыла і гаварыла.

Спачатку яна згадала ўсіх жывых землякоў, што і сёння жылі ў Мізарэччы, Дзярыпартах і Прудніках.

Пасля перакінулася на тое, як чые дзеці ўладкаваныя.

Яшчэ пазней загаварыла пра тых, хто ўжо спачыў на пагосце...

Цмок паддакваў, перапытваў, цохкаў і вохкаў, карацей, выявіўся такім цудоўным суразмоўцам, што цалкам заваяваў давер бабулі Ружы. Таму яна перайшла да самага далікатнага — свайго здароўя.

— Няважна я апошнім часам пачуваюся, пан Цмок, — паскардзілася яна. — Вось скажыце мне, што гэта такое зрабілася: я ж дужая была, раней мне анідзе не балела, а цяпер у спіну страляе, у нагу аддае, галава круціцца. І забывацца я стала. Мо вы ведаеце, што са мной?

Вось тут Цмок разгубіўся. Не мог жа ён, гжэчны кавалер, нагадаць пра ўзрост бабулі Ружы (які, між іншым, пераваліў за восем дзясяткаў)! Ён толькі сабраўся наплесці пра магнітныя буры і рэзкую змену надвор’я, як азваліся Саша і Сярожа.

Яны рэзка перабілі лірычны настрой і падступіліся да прысутных:

— Хто, — запыталіся яны строга, — аплоціць нам:

а) перажыты стрэс;

б) зламаны апарат;

в) сапсаваныя чаравікі;

г) прастой у працы?!

Ох, як абурыліся прысутныя! Гэта ж трэба быць такімі няветлівымі! Нічым Сашу і Сярожу не праняць. Нават жывы Цмок іх не ўразіў! Але Цётухна, якая страшэнна не любіла сварыцца, сказала:

— Супраць стрэсу добра дапамагае салодкае! Хвіліначку пачакайце я вам булачак з цынамонам і какаўкі прынясу!

— Чаравікі ад клею адчышчу я! — падтрымала Цётухну Мама.

— А мы з хлопцамі адрамантуем зварачны апарат! — адгукнуўся Тата.

— А я, — прамовіў Цмок, — тым часам замест электразваркі вам усё, што трэба, зраблю. У мяне ж агню ў пашчах — бясконцыя запасы! Паказвайце, дзе што варыць!

Цмок вылез праз акно з кватэры, пару разоў хукнуў агнём — і гатова ўсё тое, на што ў Сашы з Сярожам пайшло б дні два! Таму яны, наеўшыся булачак з какавай, у наваксаваных чаравіках і з адрамантаваным зварачным апаратам у хуткім часе выгрузіліся з кватэры ў сваю люльку і спусціліся на зямлю.

Гісторыя, у якой высвятляецца, што Саша і Сярожа — шпегі ЗСВЦ

Давайце прыгледзімся: куды гэта подбегам накіраваліся Саша і Сярожа?

Кінуліся яны ў хмызняк, што рос на подступах да Лошыцкага парку, і ўжо адтуль сталі некуды тэлефанаваць і нешта ўзрушана гаварыць.

Чакайце, спачатку ўдакладнім, што звалі іх зусім не Саша і Сярожа. Алекс і Жорж — вось іх сапраўдныя імёны. І працавалі яны зусім не будаўнікамі. Дакладней, кім толькі яны не працавалі: і ляснічымі, і паштальёнамі, і кіроўцамі, і настаўнікамі, і прадаўцамі, і менеджарамі, і карэспандэнтамі, нават на сакрэтным прадпрыемстве інжынерамі-механікамі. Падчас аповеду яны працавалі будаўнікамі-верхалазамі.

Частай змены занятку вымагала іх сапраўдная служба. Былі хлопцы шпегамі Замежнай Службы Вышуку Цмокаў (скарочана ЗСВЦ). Вельмі таленавітыя і кемлівыя, трэба адзначыць, хлопцы. Маглі па сушы плаваць, а па вадзе хадзіць, у паветры поўзаць, а пад зямлёй лётаць. Таму менавіта ім і даручылі росшукі, калі ў ЗСВЦ з'явіліся звесткі пра тое, што паводле астралагічнага прагнозу, метафізічнага аналізу, матэматычнага разліку, інтуітыўнага адчування, тэорыі верагоднасці, прадказанняў экстрасэнсаў апошні з легендарных Цмокаў жыве недзе на нашых землях!

Алекс і Жорж мусілі знайсці яго. Гэтым хлопцы і займаліся, прачэсваючы сантыметр за сантыметрам кожны кавалачак нашай зямлі, дзеля гэтага мяняючы прафесіі.

І не доўга яны яшчэ шукалі, калі Жоржу прыйшло ў галаву папрацаваць верхалазам, бо тады можна праз вокны пабачыць, што робіцца ў кватэрах грамадзян, ці няма там слядоў стасункаў з Цмокам.

Алекс спачатку не пагаджаўся: што можа быць таемнага ў хмарачосах, нашпігаваных людзьмі? Такая колькасць народу, сабраная ў адным месцы, здольна разагнаць і знішчыць усё таемнае. Але, падумаўшы, пагадзіўся. Калі Цмок не знойдзецца на зямлі, усё адно давядзецца і па хмарачосах шнарыць.

І вось так сталася, так супала, што ў першы ж тыдзень іх працы на рамонце дома і адбылася ўся гісторыя, пра якую мы тут расказваем.

Бачыце, што значыць нечаканасць! Алекс і Жорж шукалі

Цмока. Але, калі ён вытыркнуўся з акна, не на жарт напалохаліся, таму і крычалі нема. А падчас размовы ў застоллі яны мусілі маўчаць, каб не выдаць свой замежны акцэнт. І ручак кабетам не цалавалі, каб ніхто не западозрыў простых будаўнікоў у залішняй ветлівасці. А прэтэнзіі Алекс і Жорж таму выказалі, бо не ведалі, як па-іншаму вырвацца з кампаніі і хутчэй паведаміць свайму кіраўніцтву пра месцазнаходжанне Цмока.

— Алё, алё! — поўз здушаны шэпт у хмызах непадалёк ад Лошыцы, — аб'ект знойдзены! Затрыманы кампаніяй даверлівых гараджан у кватэры Цётухны, што жыве ў высачэзным хмарачосе горада. Затрыманы, відавочна, надоўга, бо сядзіць за сталом, згадвае даўніну і слухае пра здароўе бабулі Ружы! Бабуля надзвычай гаваркая, таму аб'ект не хутка пакіне кватэру. Магчыма, застанецца надоўга, бо гаспадыня — палеантолаг. Яна не праміне магчымасці падрабязней вывучыць аб'ект. Верагодна, аддасць яго на даследаванне ў Акадэмію навук, дзе сама працуе!

Увесь час яны размаўлялі на эсперанта і думалі, што іх ніхто не зразумее, нават калі пачуе. А вось і памыліліся! Адна дзяўчынка, што прагульвалася непадалёк ад хмызоў і фатаграфавала гарадскія краявіды, была вельмі адукаваная і ўсё зразумела.

Пасля Алекс і Жорж моўчкі слухалі, што ім адкажуць. Праз некалькі хвілін выструніліся: «Слухаемся, сэр!» і подбегам рушылі да хмарачоса.

Кіраўніцтва шпегаў было вельмі задаволена і загадала Алексу і Жоржу вяртацца на месца. Яны павінны былі на люльцы падняцца ў кватэру Цётухны, вярнуць сабе давер кампаніі і пільнаваць Цмока да той пары, пакуль ім не будзе перапраўлена падмога.

Алекс і Жорж кінуліся выконваць загад.

Гісторыя пра тое, чым абярнулася памылка Алекса і Жоржа

Усё ж адсутнасць вопыту нічым не заменіш! Алекс і Жорж былі вельмі маладымі шпегамі. Несумненна таленавітымі, таму ЗСВЦ і даручыла ім адказнае заданне. Але ж талент не выратаваў гарачых хлопцаў ад памылкі, пра якую давялося пасля шкадаваць. Навошта выперлі Цмока з кватэры і вымусілі дзьмухаць агнём: электразварку рабіць?

Яны не падумалі пра тое, колькі ў гэты час на лавачках у ваколіцы сядзела бабулек і назірала за ўсім, што адбываецца наўкол.

Як толькі Цмок вытыркнуўся з акна і запыхкаў агнём, яго адразу ўгледзелі некалькі пільных грамадзянак з мабільнікамі і паведамілі куды трэба, а менавіта:

у міліцыю;

у Міністэрства надзвычайных сітуацый;

у Службу барацьбы з галюцынацыямі;

на радыё;

у заапарк;

у Таварыства аховы птушак;

у газету;

у «хуткую дапамогу»;

на тэлебачанне,

а таксама ўсім суседзям, сваякам і знаёмым, якіх толькі змаглі знайсці праз тэлефон.

Адна бабулька нават патэлефанавала ў НАСА — замежную службу даследавання касмічнай прасторы, але замежная Служба Вышуку ўжо распавяла ім пра Цмока. Таму ў НАСА вельмі расстроіліся ад бабульчынага званка. Ён сведчыў, як хутка ў наш час адбываецца ўцечка інфармацыі. Таму падмогу Алексу і Жоржу прыспешылі. І калі шпегі вярнуліся, каб сесці ў будаўнічую люльку і падняцца ў кватэру да Цётухны, яны пабачылі ля пад'езда натоўп людзей.

Сярод іх у першых шэрагах былі супрацоўнікі Замежнай Службы Вышуку Цмокаў і НАСА, замаскіраваныя пад тэлевізіёншчыкаў, радыстаў і газетчыкаў.

Паперадзе згаданых асоб ціснуліся пажарныя, напалоханыя расповедамі пра вывяржэнне полымя ад нейкай лятаючай істоты. Яны хацелі папырскаць на яе пенай са шлангаў, каб больш не хукала агнём.

Пажарных цяснілі прадстаўнікі Таварыства аховы птушак. Раз тое невядомае, пра што паведамілі пільныя грамадзянкі, лётала, магчыма, гэта нейкая рэдкая птушка і яе разам з усімі незвычайнымі здольнасцямі трэба бараніць ад падступных памкненняў пажарных.

Супрацоўнікі Службы барацьбы з галюцынацыямі імкнуліся пераканаць прысутных, што бабулькам усё падалося.

На ўсялякі выпадак ля пад'езда шчыльнымі шарэнгамі выстраілася міліцыя і сачыла за парадкам. Дактары з «хуткай дапамогі» падрыхтавалі нашатыр.

Да ўсіх абазнаных у надзвычайных здарэннях службаў далучыўся натоўп разявак, які складаўся з суседзяў, сваякоў і знаёмых пільных бабулек, а таксама выпадковых мінакоў.

Яны так шумелі, што водгулле дасягнула кватэры на апошнім паверсе хмарачоса. Цётухна першай звярнула на яго ўвагу і падышла да акна.

Заканчэнне ў наступным нумары

● Смешныя старонкі

Пытанні для знаходлівых

1. Ці можа страус назваць сябе птушкай?

2. Колькі фасолін могуць увайсці ў літровы слоік?

3. Назавіце пяць дзён запар, не выкарыстоўваючы лічбы (першы, другі, трэці...), і назвы (панядзелак, аўторак...).

4. Што можна прыгатаваць, але нельга з'есці?

5. Што робіцца большым, калі яго перавярнуць?

6. Што не можа павялічыць лупа ў трохвугольніку?

7. Што можна ўзяць ў левую руку, але нельга ў правую?

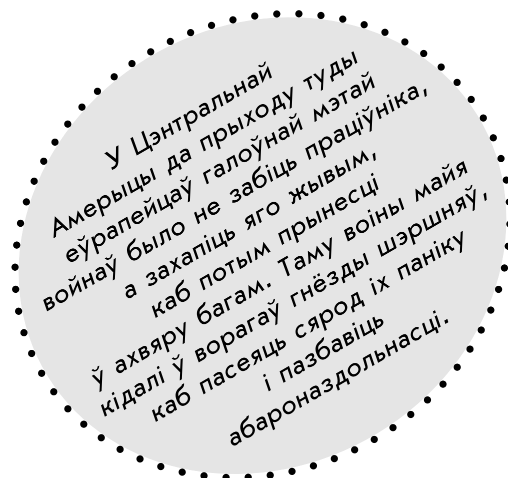
8. Калі апоўначы ідзе дождж, ці можна сказаць, што праз 72 гадзіны, магчыма, будзе сонечнае надвор'е?

9. Археолагі знайшлі манету, якая даціравалася трыццаць другім годам да нашай эры. Ці магчыма такое?

10. Што гэта: сіні, вялізны, рагаты і ўвесь напоўнены зайцамі?

Адказы на пытанні для знаходлівых

1. Не, таму што страус не размаўляе.
2. Ніводная, бо фасоліны не ходзяць.
3. Пазаўчора, учора, сёння, заўтра, паслязаўтра.
4. Урокі.
5. Лічба «6».
6. Велічыню вугла.
7. Правы локаць.
8. Не, бо праз 72 гадзіны зноўку будзе апоўначы.
9. Не, бо самі тэрміны «наша эра» і «да нашай эры» ўзніклі значна пазней.
10. Тралейбус у час пік.

Сын зразумеў, што маці яго падманвала, калі ў трэцім запар «кіндэр-сюрпрызе» яму зноўку трапіліся жаўток і бялок.

— Мама, а чаму ты ўвесь час каля акна стаіш, калі я спяваю?
— Гэта каб людзі не падумалі, што я цябе б'ю!

— А што цяжэй: кілаграм ваты ці кілаграм жалеза?
— Кілаграм жалеза, вядома ж!
— А вось і не! Аднолькава!
— А я вось трэсну табе па галаве спачатку кілаграмам ваты, а потым кілаграмам жалеза! Паглядзім, як табе аднолькава будзе!

На ўроку матэматыкі.
— Колькі будзе, калі восем падзяліць папалам? — пытаецца настаўніца.
— Калі ўздоўж, то атрымаюцца дзве троечкі, — адказвае вучань. — А калі ўпоперак — дык два нулі.

На уроку гісторыі.
— Скажы нам, Пеця, як ставіліся высакародныя рыцары да тых рыцараў, якіх яны перамагалі ў паядынку?
— Напэўна, здавалі іх на металалом, — крыху падумаўшы, адказвае Пеця.

Ёсць птушкі, якія харчуюцца змеямі. А вушастая сава ловіць змяю зусім не для гэтага. І не кожная змяя ёй падыходзіць, а толькі тая, якую заолагі называюць «вузкаротай». Сава яе вышуквае і жывую прыносіць у гняздо. Але птушаняты ў поўнай бяспецы, бо вузкаротая змяя харчуецца толькі мурашамі, мухамі, кляшчамі, значыць, у савінай «хаце» выконвае ролю «санітара». І змяі ежа, і савянятам карысць.

● Практыкум

Дружа!

Ці ведаеш ты, якія вершы добрыя, а якія — дрэнныя? Або пра тое, што адзін і той жа верш можа быць добрым для аднаго паэта і дрэнным для другога? Не таму, што той паэт дрэнны, а гэты добры, а таму, што ў іх розны панятак аб вершах. Калі хочаш, дасылай у «Бярозку» свой верш, апавяданне ці іншы твор з пазнакай «Лупасіну на разбор». Я разбяру яго па костачках, распішу, у якіх месцах напісана добра, а ў якіх — не.

Толькі ж, ведаеш, мае разборы — для моцных духам. Бо я магу знайсці ў маленькім творы сорак сем памылак, ды такіх, што ні сам аўтар, ні яго настаўніца беларускай мовы не заўважалі!

Рызыкнеш?

А цяпер...

Пра процьму памераў

Гаворка пойдзе пра вершаваныя памеры. Іх пяць. Два двухскладовыя (харэй і ямб) і тры трохскладовыя (дактыль, амфібрахій і анапест). Ты пра гэта, магчыма, ужо чуў, а калі не — спытайся ў настаўніка літаратуры. Вершаваны радок складаецца з двух- ці трохскладовых «цаглінак», якія называюцца стопы. Кожным памерам можна напісаць кароткі радок (двустопны, трохстопны), а можна доўгі (пяці-, шасці-, сямістопны). А можна зусім даўжэзны, настолькі, што нават не ўцяміш адразу, што гэты радок — амфібрахій, а не празаічны.

Стоп! Гэта ўсё ты і без мяне ведаў? Зараз распавяду, чаго ты не ведаў!

Уся тая сістэма вершаваных памераў, гэтак званая сілаба-танічная, — не адзіная ў свеце і надзвычай нядаўняя. Яе вынайшаў у XVII стагоддзі нямецкі паэт Марцін Опіц, каб перадаць вершаваныя памеры старажытных грэкаў! (Пра старажытнагрэчаскую сістэму вершавання табе распавядаць не трэба?)

Дык вось, толькі ў XVII стагоддзі прыдумалі пяць нашых памераў, толькі ў XVIII стагоддзі яны прыйшлі ў рускую паэзію і толькі ў канцы XIX стагоддзя — у беларускую!

Ты спытаеш, якімі памерамі пісалі вершы раней?

О, якімі толькі не пісалі! Напрыклад, у беларускай паэзіі выкарыстоўвалі *сілабічны* верш. Кожны радок меў аднолькавую колькасць складоў і трымаўся толькі на гэтым — не трэба было дбаць пра націскі! Самыя папулярныя памеры былі — 11-складовік і 13-складовік.

Давай напішам памерам нязвычным,
Не харэем-ямбам, а сілабічным —

два радкі, напісаныя сілабічным адзінаццацікладовікам.

А ў рускай народнай паэзіі шанавалі *акцэнтны*, калі ў радках аднолькавая колькасць націскных складоў (тры, чатыры), а ненаціскных можа быць колькі заўгодна. Акцэнтным вершам пісалі Уладзімір Маякоўскі і яго паслядоўнікі.

Існуе яшчэ шмат розных сістэм вершаскладання, у кожнай мове — свае. А ў кожнай сістэме — свае вершаваныя памеры. А кожным памерам напісана процьма добрых вершаў. Аж галава кругам ідзе, праўда?

Хатнія заданні:

1. Напішы невялікі вершык сілабічным або акцэнтным памерам. Падказка: гэта надзвычай лёгка.

2. Падумай, якія яшчэ сістэмы вершаскладання могуць быць.

Твой сябар Віктар ЛУПАСІН